

Le kell zárni ezt a fejezetet

Matuska Márton, a Magyar Szó napilap nyugalmazott-szerkesztője Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt kitüntetéssel

A délvidéki magyarságnak, de az egyetemes magyarságnak is nagyon fontos, hogy II. világháború utáni terror, üldözés és mészárlás végre nyilvánosság elé kerüljön, és lezárjunk egy fejezetet. Az 1944/1945-ben elkövetett magyarellenes atrocitásokat sokáig tabutémaként kezelték Jugoszláviában, majd Szerbiában is.

Voltak olyanok, akik mindezek ellenére foglalkoztak a témával, adatokat gyűjtöttek és várták azt a pillanatot, amikor végre fény derülhet az elkövetett gazettekre. Matuska Márton újságíró kollégám a tényfeltárást természetesen tartotta, annak ellenére, hogy hosszú ideig csak spájzolta az adatokat. Március 15-én Navracics Tibor miniszterelnök-helyettesétől vette át a Magyar Köztársasági Arany Érdemkeresztet. Az elismerést követően a kutatásairól beszélgettünk el vele.

■ Miért kezdett bele a magyarokat ért atrocitások kutatásába, mi volt az indíték?

– Az az igazság, hogy belebotlottam, részint gyermekkoromban át is éltem ezeket az eseményeket. Én 1941-ben nyolcéves voltam, emlékszem a magyarok bejövételére, az egy iszonyatos szép élmény volt. Még ma is belezongok. Még a kis gyerek is felfogja, amikor óriási dolgok, nagy változások történnek. Napokon át vártuk a magyarokat, mentünk föl Temerinben a nagy utcára, és néztük, mikor jönnek már. Bennem ez úgy maradt meg, mintha hetekről lett volna szó, közben csak néhány nap volt. A faluban is mindenki arról beszélt, hogy jönnek, vagy nem jönnek, és akkor megjöttek! Vittük a virágot – én jácintot –, az országúton mentek a honvédek, mi pedig dobáltuk a virágot, olyan is volt, aki kalácsokat is dobált, mindenki boldog volt. Négy évre rá jött a fordulat. Előbb az előszele, jöttek a hírek, a csendőrök felszólították a lakosokat, hogy aki akar, az most meneküljön, aztán elment a magyar hatóság, néhány napra rá pedig doboltak, hogy razzia, nem szabad kimenni. Puskás partizánok másképp mentek az utcán és lövöldöztek, minden férfit beterelték a templom udvarába, ott kiválogattak néhányat, és mint utólag megállapítottuk, akkor 260 embert kivégeztek. Bátyámat és engemet elbújtattak az udvarban egy mély gödörbe, hogy ne legyünk szem előtt. Persze mi kimásztunk a gödörből, és a kőfalon át néztük, hogyan terelik az utcán az embereket és lövöldöznek. Jó pár évvel később gimnazista voltam, kapáltam a faluban, és bementem Pista bácsihoz vízért. Amíg én az árnyékban iszogattam a hideg vizet, a bácsi elmondta, hogy ő csúrogi, és 1944 őszén arra kényszerítették, hogy a hullákat fuvarozza a dögtemetőbe a kocsjával. Azt is elmesélte, ahogy lapáttal dobálta le az emberi vért a kősi deszkáiról. Később, amikor beköltöztem Újvidékre, kiderült, hogy itt is azt mesélik, hogy a belvárosi plébánosnak nem volt szabad elhagyni a templomudvart, közben meg szabadságról beszéltek, meg folszabadulásról, egyenrangúságról.

■ Később, amikor újságíró lett, az atrocitásokkal már komolyabban foglalkozott?

– Én újságíróként terepre szerettem járni, a terepen pedig itt is, ott is ebbe a témába botlottam. Németh Pistával minden héten beültünk az autóbába, és jártuk a terepet. Felértemplomtól Lendváig, vagy Mariborig is eljutottunk, közben gyűjtöttük az anyagot. Ahhoz, hogy adatot gyűjtősen az ember, partnerre van szüksége. Mindig megtaláltuk annak a módját, hogyan közelítük meg az embereket. A rendőrönök is, ha bezárta az ajtót, és öntött a pálinkából, elmondott bizony olyanokat, amit különben nem mondana el. Így derült ki az is például, hogy Adán is tüntek ám el emberek, vagy amikor Bezdánban jártunk a plébánosnál. Akkor Kecskés Feri bácsi volt a plébános, szeretett kártyázni meg jókat enni, inni. Kártyázás közben felmerült, milyen kár, hogy nincs írásos bizonyíték a 1944/1945-ös atrocitásokról. Feri bácsi felzúgott: „mi az, hogy nincs, itt van nálam”. Megállt bennem a szó. Be volt írva mind a 101 kivégzettnek a neve a halotti könyvbe. Mivel fénymásoló nem volt, lefényképeztük, még a film is megvan valahol.

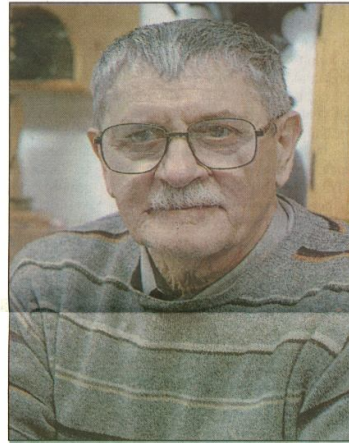
■ Mikor és hogyan jutott a nyilvánosság elé ez a téma?

– Elérkezett egy olyan politikai változás, ami lehetővé tette azt, hogy politikai szervezetet lehessen alakítani. Megalakult a VMDK 1990 tavaszán, nemsokára rá kilépett a nyilvánosság elé ezzel a kérdéssel. Azt hiszem, ez egy elévülhetetlen érdeme az akkori VMDK-nak. Nem volt egyszerű dolog, de ők akkor úgy döntöttek. Érkezett nemsokára egy közlemény a Magyar Szóba a VMDK-tól a témával kapcsolatban, azt hiszem Németh Zoli volt a szerkesztő, és ő betette. Ez akkora döbbenetet váltott ki abban az időben,

én személyesen tapasztaltam, hogy sokan letagadták azt, hogy olvasták a hírt. Ez a bénító félelem, rettegés a mai napig érezhető a hozzátartozóknál, leszármazottaknál. A Magyar Szóban néhány héten át a szerkesztőbizottság azzal foglalkozott, hogy mit tegyen a Magyar Szó. Mert ha itt van ez a kérdés, és nem foglalkozunk vele, akkor elfut fölöttünk az idő, a lapnak minden hitele odavész, és végül arra szavaztunk, hogy foglalkozunk kell vele, habár nem volt mindegy. Igen ám, csak akkor ki foglalkozzon a témával? Csend volt a teremben, mindenki tudta, hogy ez milyen veszéllyel jár. Bennem meg annyira élt a téma, nem is akartam elfelejteni, úgyhogy elváltam.

■ Nem bánta meg?

– Megrettenem én is a feladat nagyságától, de fogalmam sem volt arról, hogy ilyen nagyméretű volt az egész emberirás, meg hogy ennyire szervezett volt. Azt hittem, sokkal spontánabb történetről van szó, de mint kiderült, az állam szervezte. Azt is láttam, hogy

Matuska Márton: Számomra a legnehezebb az volt, amikor rájöttem, hogy ezt a témát nem egy ember, hanem egy generáció is nehezen dolgozhatja fel

ezzel a feladattal én nem tudok egyedül megbirkózni. Amikor beindult a témával kapcsolatos cikksorozat, a Magyar Szó nagyon népszerű lett, és lassan-lassan elkezdtek mások is foglalkozni vele.

■ Mi volt a legnehezebb?

– Számomra a legnehezebb az volt, amikor rájöttem, hogy ezt a témát nem egy ember, hanem egy generáció is nehezen dolgozhatja fel. Persze a munkám miatt házkutatást is tartottak nálam, nem mondták, hogy ezé, hanem rám fogtak valami sikkasztási ügyet, de az éjjeli zaklatások, telefonálások sem ismeretlenek.

■ Mit tart a legnagyobb sikerének?

– Azt, hogy egyáltalán megjelent az az első cikksorozat, az egy áttörés volt és szinte szemléltették magunk előtt is, hogy a téma akármennyire is tilalmi, de mégiscsak lehet vele foglalkozni, ha akarunk.

■ Hol tartanak most a kutatások?

– Most jöttunk el odáig, hogy a két állam tudományos akadémiaja foglalkozik az ügygel, de nagyon lassan megy ez az egész. Szerdán volt az első ülése a vegyes bizottságnak, de ehhez másfél év kellett! Ugyanis emyri telt el azóta, hogy találkoztunk a két államfővel, és bejelentettük, megalakult a bizottság. Aztán én azt is hallottam kuloárokból, hogy mégsem alakult az meg, nem, csak most. Azért megy ez olyan nehézkesen, mert egy ekkora beismerést tenni nagyon nehéz. Vegyük számításba, hogy ha ez a mostani szerb politikai garnitúra teljes mellszélességgel kiáll a feltárások mellett, akkor az egy választási propagandában majdnem garantáltan veszteségre számíthat. Ez a szerb társadalom gondolja. A magyar társadalom gondolja pedig az, hogy 1944-től 2011-ig mindig vacilláltunk, ha továbbra is így teszünk, akkor ez a felelősséget majd rajtunk fogják számon kérni az elkövetkező generációk.